

مقاله پژوهشی: مؤلفه‌های اثرگذار تهدیدهای غیرفیزیکی تروریسم بر احساس امنیت عمومی در سطح ملی

محمد قنبری^۱

پذیرش مقاله: ۹۷/۱۱/۲۸

دریافت مقاله: ۹۷/۱۰/۲۳

چکیده

احساس امنیت عمومی که مقدمه لازم برای حیات هر نظام سیاسی و اجتماعی است، از نیازهای دیرین بشر می‌باشد. مقوله احساس امنیت عمومی که شاخصه اصلی توسعه و ارتقای کشور محسوب می‌شود، به شدت تحت تأثیر تهدیدهای تروریستی قرار دارد. از جمله تهدیدهای تروریستی که تأثیر زیادی بر احساس امنیت عمومی می‌گذارد تهدیدهای غیرفیزیکی تروریسم است، هدف از این پژوهش، تعیین مؤلفه‌های اثرگذار بر تهدیدهای غیرفیزیکی تروریسم است و متناسب با این هدف سؤال تحقیق طراحی شده است. این پژوهش از نظر نوع، کاربردی- توسعه‌ای و از نظر روش، توصیفی- تحلیلی با استفاده از روش همبستگی است. یافته‌های تحقیق نشان می‌دهد که موثرترین عوامل (مؤلفه‌ها) نقش آفرین تهدیدهای غیرفیزیکی تروریسم بر احساس امنیت عمومی در سطح ملی عبارتند از اقدامات روانی رعب‌آور، امکان نفوذ و اختلال در مراکز حیاتی از طریق فضای سایبر، حضور فعال در رسانه‌ها و شبکه‌های اجتماعی به منظور دعوت به پیروی از تفکرات آنان، ایجاد واگرایی بین حاکمیت و مردم، فاصله انداختن بین امنیت ذهنی با امنیت عینی، جلوگیری از محبوبیت یک نظام در سطح بین‌الملل، سوء استفاده سرویس‌های اطلاعاتی معاند از آنان. ضمناً نتایج تحقیق حاکی از آن است که بیشترین اثرگذاری بین این عوامل بر امنیت عمومی اقدامات روانی رعب‌آور می‌باشد.

واژگان کلیدی: احساس امنیت عمومی، تهدیدات تروریستی، تهدیدهای غیرفیزیکی، وحشت‌افکنی
اختلاف‌افکنی، شبهه‌افکنی.

۱. دانش‌آموخته دکتری مدیریت راهبردی پدافند غیرعامل دانشگاه عالی دفاع ملی (نویسنده مسئول) Ali110 rezaa@gmail.com

مقدمه

یکی از عوامل برای توسعه و پیشرفت هر جامعه، احساس امنیت عمومی است. احساس امنیت عمومی به مثابه آرمان، یکی از ضروری‌ترین عوامل ایجاد خلاقیت و شکوفایی استعدادهاست که وجود آن در هر جامعه احساس می‌شود. با این حال، عواملی هستند که با احساس امنیت عمومی در تعارض و مخل آن می‌باشند. تروریسم و تهدیدهای حاصل آن از عوامل بسیار تأثیرگذار و همیشگی در احساس امنیت عمومی محسوب می‌گردند. تروریسم، مفهوم جدیدی نیست، بلکه همواره از گذشته‌های دور وجود داشته و امروزه به عنوان یکی از عوامل مهم و اصلی تهدید امنیت جامعه به‌شمار می‌رود. کشور ایران به دلیل واقع شدن در منطقه حساس آسیای جنوب‌غربی و محیط راهبردی‌اش همراه با تهدیدها، مخاطره‌ها، چالش‌ها و تحولات عمده‌ای در محیط امنیتی خود روبه‌رو است. (قائد رحمتی و همکاران، ۱۳۹۷: ۵). یکی از تهدیدها، تهدیدات تروریستی است؛ به طوری که طی سال‌های اخیر بعضی از نقاط کشور خصوصاً مناطق مرزی، دستخوش حوادث و ناامنی‌های متعددی از سوی گروه‌های تروریستی بوده و باعث وارد شدن آسیب به نیروها و امکانات کشور گردیده است. البته در تحلیل گونه شناسانه باید گفت این گروه‌های تروریستی که در داخل شکل گرفته‌اند، بیشتر از آنکه با اختلافات قومی مذهبی شکل گرفته و با افکار انحرافی تحریک و تهییج شوند، با دخالت عوامل خارجی تقویت می‌گردند (همان). لذا با توجه با اینکه امروزه امنیت به عنوان مهم‌ترین موضوع و موتور متحرک توسعه اهمیت یافته است و با نگرش به اینکه اقوام مختلف و اقلیت‌های مذهبی در حساس‌ترین حوزه‌های راهبردی و جداره‌های مرزی کشور اسکان داشته و عقبه‌ی آنان در بیرون از حوزه نفوذ و اثرگذاری حاکمیت ملی قرار دارد، متأسفانه شیب صعودی برخی از این تهدیدها و موضوع اقدامات تروریستی که امنیت کشور را دچار چالش‌هایی کرده، همچنان ادامه داشته و به عنوان یکی از دغدغه‌های اصلی مسئولین امنیتی است. نهادهای مسئول در جامعه باید بکوشند تا با ارائه و طراحی الگوهای راهبردی، احساس امنیت عمومی را در سطح جامعه در برابر تهدیدات تروریستی ارتقا دهند؛ چرا که پیچیدگی و گسترش تهدیدهای تروریستی، احساس امنیت عمومی را تحت تأثیر جدی‌ای قرار می‌دهد. بنابراین تهدیدهای تروریستی یکی از چالش‌های فراروی احساس امنیت عمومی به‌شمار می‌رود. باید اذعان کرد که تهدیدات تروریستی شامل تهدیدات فیزیکی و غیرفیزیکی است که در این میان تهدیدهای غیرفیزیکی تروریسم، از عواملی هستند که تأثیر به‌سزایی بر احساس امنیت عمومی

می‌گذارد. به‌همین دلیل شایسته است که به‌صورت دقیق به آن پرداخته و کنکاش شود. بنابراین از آنجائی با بررسی بعمل آمده توسط محقق، عوامل اثرگذار تهدیدهای غیرفیزیکی تروریسم موثر بر احساس امنیت عمومی در سطح ملی بطور علمی مدون نشده است مسئله اصلی تحقیق عبارت است چيستی عوامل اثرگذار تهدیدهای غیرفیزیکی تروریسم موثر بر احساس امنیت عمومی در سطح ملی است بنابراین هدف اصلی این پژوهش متناسب با مسئله تحقیق این است که «تعیین عوامل اثرگذار تهدیدهای غیرفیزیکی تروریسم موثر بر احساس امنیت عمومی در سطح ملی» که متناظر با این هدف سوال تحقیق عبارت خواهد بود از عوامل اثرگذار تهدیدهای غیرفیزیکی تروریسم موثر بر احساس امنیت عمومی در سطح ملی کدامند؟ ضمناً با توجه به اهداف تحقیق، در این پژوهش محقق از تدوین فرضیه و محدود نمودن تحقیق در حیطه آن، خودداری نموده و در ادامه، روند تحقیق به‌صورت مسئله محور و بر اساس سؤال‌ها و اهداف پژوهش دنبال شده است.

در این تحقیق تهدیدهای غیرفیزیکی تروریسم متغیر مستقل و احساس امنیت عمومی در سطح ملی متغیر وابسته است.

مبانی نظری

الف - پیشینه‌شناسی

با جستجو در منابع مختلف می‌توان اذعان کرد که درباره این موضوع بخصوص هیچ پیشینه‌ای وجود ندارد. البته رساله و مقالاتی وجود دارد که به‌گونه‌ای مرتبط با این موضوع می‌باشند اما درباره این موضوع به‌طور دقیق و جزئی، هیچ تحقیقی صورت نگرفته است. از تحقیقات مرتبط با این موضوع، می‌توان به اسکند مؤمنی در رساله دکتری دانشگاه عالی دفاع ملی (۱۳۹۱) تحت عنوان «راهبردهای ارتقای امنیت عمومی جمهوری اسلامی ایران در مقابل تهدیدهای آمریکا»، سیدیحیی صفوی و همکاران (۱۳۹۰) در مقاله تحت عنوان «بازاندیشی تروریسم، رویکرد نظامی»، مجید معصومی و همکاران (۱۳۹۱) در مقاله تحت عنوان «تأثیر تروریسم بر امنیت ملی (جمهوری اسلامی ایران)» و دکتر بهیج ملا (۱۳۹۰) در مقاله تحت عنوان «تعریف و علل و راه‌های مبارزه با تروریسم». با توجه به تحقیقات انجام‌شده، ملاحظه می‌شود که تاکنون هیچ تحقیقی به طراحی و تدوین موضوع «تحلیل و تبیین تهدیدهای غیرفیزیکی تروریسم بر احساس امنیت عمومی در سطح ملی» نپرداخته است. و تحقیقاتی که مرتبط با این موضوع بیان شد، صرفاً در بیان مفاهیم مورد استفاده

قرار می‌گیرند که در تأمین بخشی از مبانی نظری و مفهوم‌شناسی پژوهش مورد استفاده قرار می‌گیرند.

ب- مفهوم‌شناسی

احساس امنیت: احساس امنیت عمومی همان‌گونه که برخی گفته‌اند، «وضعیتی است که ضمن حفظ و حراست از ارزش‌های اساسی و هنجارهای جامعه، عموم مردم از هرگونه تعرض و تهدیدی نسبت به جان، مال، ناموس و عرض خود در امان بوده و در خصوص رعایت و حمایت از حقوق مشروع خود از طرف سایر بازیگران (افراد، گروه‌ها، نهادها و دولت) اطمینان خاطر داشته و احساس آرامش نمایند» (مؤمنی و همکاران، ۱۳۹۳: ۱۶). مفهوم احساس امنیت عمومی اشاره به پدیده‌ای ذهنی دارد و نه واقعیت عینی، این پدیده حاصل استنباطی ذهنی از تهدیدهای بالقوه موجب وحشت عمومی است که بعضاً برخی از آن‌ها در سطح فردی و یا عمومی به فعل درمی‌آیند و می‌توانند برای عموم مردم ایجاد مخاطره کنند، بنابراین می‌توان گفت که احساس ناامنی عمومی حاصل درک تهدید از سوی جامعه مخاطب است به نحوی که آن‌ها تبدیل تهدید به عمل را قریب‌الوقوع تلقی نمایند یا این ذهنیت به نحوی به آن‌ها القاء شود. از سوی دیگر آن‌ها تأمین‌کنندگان امنیت را در برابر این تهدیدها ناتوان فرض نمایند. احساس امنیت عمومی، وضعیتی از تفوق نظم، قانون و رعایت عدالت در یک جامعه است که شهروندان در سایه آن از تهدید و خطر در امان بوده و برای حفظ و پاسداری از حقوق خود و برطرف کردن زمینه‌ها و عوامل تعرض احتمالی اطمینان خاطر داشته باشند (سلمان خاکسار، ۱۳۸۹: ۳۴۶).

مفهوم تروریسم: از سوی اندیشمندان و صاحب‌نظران، تعاریف متعددی از تروریسم ارائه شده است که بیشتر آن‌ها دارای شباهت‌های زیادی باهم می‌باشند که در ذیل به برخی از آن‌ها اشاره می‌گردد: «ادوارد میکولوس» تروریسم را استفاده از خشونت برای مقاصد سیاسی فرد یا گروه، خواه به طرفداری یا مخالفت با مقامات دولت موجود، هنگامی که این‌گونه اقدام‌ها به منظور اعمال نفوذ بر دیدگاه‌های گروه بزرگ‌تری که وسیع‌تر از قربانیان مستقیم بوده و فراتر از مرزهای ملی رود می‌داند (Mickolus, ۱۹۸۷: ۸۱).

«دبرا میلر^۱» معتقد است که: «تروریسم عبارت است از استفاده از زور برای ایجاد ترس در قسمت وسیعی از مردم، توسط افراد یا گروه‌هایی که از حمایت عمومی برای نبرد با دشمنان خویش، از طریق حمله مستقیم نظامی برخوردار نیستند» (نجومی و همکاران به نقل از میلر، ۱۳۹۰: ۳۱۳).

«ژیلبر گیوم^۲» تروریسم را به این صورت تعریف می‌کند: «ارتکاب برخی افعال خشونت‌آمیز به نحوی که قتل یا صدمات جسمانی مهم به وجود آورد، همراه با قصد معین یا طرح هماهنگ فردی یا جمعی برای ارتکاب افعال مذکور بوده و قصد غایبی آن ایجاد رعب و وحشت نزد شخصیت‌های معین، گروه، اشخاص یا در بین عموم مردم باشند، تروریسم محسوب می‌گردد» (۱۱: ۱۹۸۹، Gilbert Gullaum).

ویتاکر^۳ در تعریف تروریسم می‌گوید: «تروریسم به کاربرد خشونت سیاسی، تهدیدهای اجتماعی یا حمله‌های برنامه‌ریزی شده‌ای گفته می‌شود که با جنگ نامتعارف پیوند نزدیکی دارد. ترور کاری منفرد یا عاطفی نیست، بلکه اقدامی است گروهی، سازمان‌یافته و حتی دارای استراتژی سیاسی است» (۵۰: ۲۰۰۶، Whittaker).

تهدیدهای تروریستی: تهدیدهای تروریستی شامل کلیه انواع تهدیدهایی است که ایجاد احساس ناامنی در میان مردم و مسئولان می‌کند. تهدیدهای تروریستی، ممکن است به دو صورت عینی یا ذهنی تظاهر پیدا کند و منشأ داخلی یا خارجی داشته باشد (شولتز، ۱۳۸۶: ۲۳۴).

تهدیدهای غیرفیزیکی تروریسم: تهدیدهای غیرفیزیکی که زیرمجموعه تهدیدهای فضا‌س حقیقی تروریسم به شمار می‌روند، عبارت‌اند از:

اول: وحشت‌افکنی: از نظر والتر لاکویر^۴، تروریسم به معنای استفاده یا تهدید به استفاده از خشونت است، یعنی شیوه‌ای جنگی یا راهبردی برای رسیدن به اهدافی مشخص، اهدافی که به دنبال ایجاد ترس در بین قربانیان هستند. در این چارچوب، افکار عمومی یا همان مردم عوامل اساسی راهبرد تروریسم هستند و بدون آن‌ها وحشت معنا پیدا نمی‌کند (قائد رحمتی و همکاران، ۱۳۹۷: ۲۵۴).

تهدیدهای تروریستی مخصوصاً اشکال نوین تروریسم نظیر بیوتروریسم، تروریسم شیمیایی و هسته‌ای به دلیل ترس و وحشت افراد از پیامدهای غیرقابل کنترل اقدامات تروریست‌ها موجب

1-Dbramylr

2-Gilbert Gullaum

3 -Whittaker

4- Walter Lacquer

ایجاد ترس و ناامیدی و از بین رفتن احساس امنیت در آن‌ها می‌شود. چنانکه گفته شده یکی از اهداف در استفاده از تهدیدهای CBRN، ایجاد رعب و وحشت در بین افراد و گروه‌های جامعه است. به‌طور دقیق‌تر و مشخص‌تر، تهدید CBRN نوعی «جنگ روانی» است (سلیمی، ۱۳۸۰: ۱۴۰). «به‌طور کلی در بحران‌های جدی به‌ویژه در حملات تروریستی می‌توان نشانه‌های نابهنجاری را در فرد و جامعه مشاهده کرد. احساس ناتوانی جسمانی و ناامیدی عمیق از ویژگی‌های اصلی افراد درگیر در بحران است، به‌گونه‌ای که این ناتوانی به گسیختگی ناکام‌کننده در نظام روابط فردی و گروهی منجر می‌شود. مشاهده و یا دریافت اخبار مربوط به تلفات و مجروح شدن افراد می‌تواند فرآیند تروماتیزه شدن در فرد را تسریع نماید. از طرف دیگر نشانه‌های ادراک عدم امنیت، عجیب و غریب به نظر رسیدن نشانه‌های آشنا، تحریف فضای ادراکی و حس اجتماع تهی در افراد جامعه به‌وضوح قابل مشاهده است. در چنین حالت و وضعیتی نشانه‌های اصلی استرس تروماتیک همانند برانگیختگی هیجانی بالا، اختلال در خواب، تحریک‌پذیری و اشکال در تمرکز در افراد تجربه می‌شوند» (همان، ۱۳۷). قصد ایجاد ترس، وحشت، رعب و هراس در بین افراد، یا گروه‌های معین یا عموم مردم، به عملیات تروریستی اصالت می‌بخشد. آنچه ترس و وحشت موجود در تروریسم را از وحشت و ترس که در سایر جرائم برای قربانی به وجود می‌آید تفکیک می‌کند، آن است که در جرائم که ایجاد ترس و وحشت هدف اصلی مجرم نیست، بلکه به‌طور فرعی و ثانویه از اعمال او ناشی می‌شود. به‌طور مثال سارقی که به قربانی حمله کرده و جیب او را خالی می‌کند یا بازور سلاح، کیف او را می‌گیرد، ایجاد ترس می‌کند ولی چنین سارقی تروریست محسوب نمی‌شود، زیرا هدف او ایجاد ترس نبوده، بلکه ربودن مال قربانی است، اما تروریست و بخصوص تروریست سیاسی، ایجاد ترس و وحشت در قربانیان مستقیم این جرم یا در بسیاری از موارد به‌طور غیرمستقیم در افراد دیگر، هدف اصلی است (قائد رحمتی و همکاران، ۱۳۹۷: ۲۴۱). واکنش‌های روانی و احساسی که نسبت به اقدامات تروریستی صورت می‌گیرد ناخودآگاه با اهداف تروریست‌ها منطبق هستند. اقدامات وحشیانه‌ای که تحت عنوان اقدامات تروریستی صورت می‌گیرند، همراه با انتشار اخبار آن، ترس و اضطراب را در میان مردم ایجاد خواهد کرد. ترس و وحشت گسترده‌ای که بدین‌صورت ایجاد می‌شود ابزار قدرتمندی برای تروریست‌ها محسوب می‌شود تا اینکه در برابر دولت‌ها قدرت چانه‌زنی خود را حفظ کنند. برخی با این مقدمه که تروریست‌ها به‌منظور وادار ساختن دولت‌ها به سازش با اهداف سیاسی آن‌ها، از ایجاد ترس

گسترده و در نتیجه نارضایتی مردم از دولت‌ها بهره می‌برند، بیان می‌دارند که اصولاً تروریسم یک پدیده روانشناسی است که ترس و انتشار این ترس دو عنصر عمده آن محسوب می‌شود (کارگری و همکاران، ۱۳۹۷: ۵۹). تروریست‌ها ممکن است اقدام به اشاعه ترس عمومی نمایند تا از این راه خواسته‌های خود را تضمین نمایند اما پیامد این ترس تضعیف حاکمیت خواهد بود. برخی بر این اعتقادند که ترس ناشی از تروریسم جامعه را به گروه‌هایی از افراد مضطرب و وحشت‌زده تبدیل خواهد کرد که تنها به زنده ماندن می‌اندیشند. بدین صورت که اقدامات تروریستی وحدت، یکپارچگی و وابستگی متقابلی را که ساختار اجتماعی جامعه بر پایه آن بنا شده است را از بین برده و به جای آن ناامنی و عدم اعتماد افراد نسبت به یکدیگر را جایگزین می‌کند. دلایل محکمی وجود دارند مبنی بر اینکه خشونت گسترده به‌طور کلی و تروریسم به‌طور خاص با سلامت ذهنی افراد ارتباط مستقیم دارد (همان، ۶۰). تجربه‌کاری نکارنده^۱ نشان می‌دهد، ترس از تروریسم، هدف اصلی اقدامات تروریستی است تا با توسل به آن، جو گسترده‌ای را از ترس و آسیب‌پذیری در میان افراد ایجاد شود و از این‌روست که می‌توان میان تروریسم و وحشت همواره ارتباطی گسست ناپذیر برقرار کرد. ناشناخته بودن تروریست‌ها که همواره از آن‌ها چهره‌ای با نقاب سیاه را به تصویر می‌کشد بر این وحشت می‌افزاید چراکه هرگاه مردم از سوی کسی که می‌شناسند مورد تهدید قرار گیرند هراس آن‌ها محدود خواهد ماند، زیرا می‌توانند بفهمند چه زمان ایمن هستند و چه زمانی در معرض خطر قرار دارند. از این‌رو در عملیات تروریستی که اشخاص و اماکن به‌صورت غیرمنتظره مورد حمله واقع می‌شوند، جو رعب و وحشت به بیشترین حد خود می‌رسد زیرا همه افراد جامعه خود را همواره آسیب‌پذیر و در معرض خطر می‌بینند. وحشت گسترده حاصل از اقدامات تروریستی، دولت‌ها را در یک تکلیف دوسویه قرار می‌دهد، اول اینکه باید به دنبال راهی برای مبارزه با تروریسم باشند و دوم اینکه شیوه‌ای برای غلبه بر هراس ناشی از این اقدامات بیابند.

تروریسم بیشتر یک جنگ روانی است تا فیزیکی. در فرایند این نبرد روانی، مرتکب در پی ایجاد یک وضعیت و جو اضطراب به‌صورت منطقی است تا از این طریق چنین احساسی را به عموم تزریق کند که خطر همیشه در کمین است و حمله بعدی می‌تواند در هر زمان و مکانی رخ دهد و هرکسی را قربانی کند. این تصور که هرکس در هر زمانی می‌تواند هدف قرار گیرد باعث ایجاد احساس ناامنی در جامعه می‌گردد و این ناامنی و اثرات بعدی آن به حدی گسترده است که

۱ - سابقه فرماندهی در رده‌های مختلف نیروی انتظامی نکارنده مقاله

خشونت فیزیکی ناشی از واقعه تروریستی را در بسیاری از موارد تحت‌الشعاع قرار می‌دهد (همان، ۶۲). گزینش قربانیان به‌صورت تصادفی بر این هراس می‌افزاید چراکه خطر حمله بعدی را در بین عموم پراکنده ساخته و هرکسی را در بر خواهد گرفت. ترس ناشی از این خطر، افراد جامعه را از کلیت اجتماعی جامعه جدا ساخته و اجتماع را مرکب از افرادی وحشت‌زده می‌سازد که حاضر به انجام وظایف اجتماعی خود به‌صورت کامل نیستند و حال آنکه از نظر منطقی میزان واقعی خطر از میزان تصور شده آن بسیار کمتر است. بر اساس مطالعات، احتمال مردن یک آمریکایی در اثر یک حادثه تروریستی به‌اندازه آن است که حیوانی او را گاز بگیرد و احتمال جراحت او به علت چنین حادثه‌ای، به‌احتمال صدمه دیدن در حین حمام کردن نزدیک‌تر است (راپورت، ۱۳۷۸: ۱۴۹). با این حال ترس از تروریسم، وحشتی همه‌گیر بوده که بیشترین دغدغه را ایجاد کرده است. در واقع تروریسم در یک نبرد روانی قدرت خلاقیت افراد را علیه امنیت و آسایش خودشان به کار می‌گیرد. این خلاقیت به‌صورت تخیل پردازی در ارتباط با وقایع بعدی خود را نشان می‌دهد و هر چه این قدرت خیال‌پردازی بیشتر باشد، آرامش روانی بیشتری را از افراد خواهد گرفت. آنچه ایجاد این وحشت را به‌صورت چند برابر افزایش می‌دهد تمایل افراد برای ارتباط برقرار کردن با یک واقعه است که این امر باعث می‌گردد حوادث تروریستی برای افراد به‌صورت شخصی شده درآید و وحشت ناشی از آن چند برابر شود. این واکنش ناخودآگاه افراد در برابر انفجار یک محل پرازدحام که بلافاصله بایان اینکه «من روز قبل از انفجار در این محل بودم» و یا واکنش‌های لفظی مشابه، ظهور می‌کند، مؤید این نظر است که افراد به هر نحوی که شده در پی آن هستند تا خود را به محل حادثه متصل کنند. اتصال به این حادثه باعث می‌گردد تا قدرت خلاقیت فردی برای ساختن ترس بیشتر از وقایع تروریستی به کار بیافتد (کارگری و همکاران، ۶۹).

دوم: اختلاف‌افکنی: یکی از شگردهای تروریست‌ها برای رسیدن به اهدافشان ایجاد اختلاف بین اقلیت‌های قومی و مذهبی است. البته پشت پرده این اختلاف‌افکنی‌ها، دولت‌های حامی می‌باشند. به عنوان مثال در خصوص ج.ا.ا. جان برادلی تصریح می‌کند که دولت‌های غربی اکنون بیشتر بر سیاست‌های قومی درون ایران متمرکز شده و بر تأثیر احتمالی مسئله تکرر قومی ایران بر ثبات بلندمدت جمهوری اسلامی ایران (بحث تغییر رژیم) و تأثیر کوتاه‌مدت بر جهت‌گیری سیاست خارجی و داخلی ایران توجه می‌کنند. به‌طورکلی آمریکا از طریق ناامن سازی و حمایت از

شورش‌های داخلی و حمایت مالی از تجزیه‌طلبان قومی خارج از کشور از گسترش قومیت‌گرایی در ایران حمایت می‌کند. چنانکه اجلاس واشنگتن در اوایل سال ۲۰۰۶ میلادی نیز تلاش آمریکا برای متحد کردن نمایندگان گروه‌های قوم‌گرای آذری، ترکمن، اهوازی، بلوچ و کرد بود. هدف این اجلاس گرد آمدن این گروه‌ها برای شکل دادن به یک جبهه علیه دولت اسلامی ایران بود. در این میان گروه‌های تجزیه‌طلب قومی ایران نیز برای جلب توجه غرب «کنگره ملت‌های ایران فدرال» را در ۱۹ فوریه ۲۰۰۵ در لندن تشکیل دادند. در این کنگره «جبهه متحد بلوچستان ایران»، «حزب خلق بلوچستان»، «حزب دمکرات کردستان ایران»، «حزب اتحاد دمکراتیک اهواز»، «جبهه دمکراتیک فدرالی آذربایجان»، «حزب کومله ایران» و «سازمان دفاع از حقوق خلق ترکمن» شرکت داشتند (معاونت سازمان عقیدتی سیاسی ناجا، ۱۳۹۰: ۱۶۹).

سوم: شبه‌افکنی: در این نوع از تهدید، تروریست‌ها تلاش می‌کنند با ایجاد شبهه نسبت به حقانیت و مشروعیت نظام حاکم، کارآمدی نظام سیاسی، صداقت و عدالت مسئولین، مردم را نسبت به نظام دلسرد و بین مسئولین و مردم اختلاف و شکاف ایجاد نمایند (گوهری مقدم، ۱۳۹۰: ۱۲).

جمع‌بندی

هم‌پوشانی نظرات خبرگان و مشاهده میدانی حاصل از تجربه محقق نشان می‌دهد که عوامل ذیل زیر را می‌توان به عنوان تهدید غیر فیزیکی (نرم) تروریسم بر احساس امنیت عمومی در سطح ملی در نظر گرفت.

- ✓ اقدامات روانی رعب‌آور
- ✓ امکان نفوذ و اختلال در مراکز حیاتی از طریق فضای سایبر
- ✓ حضور فعال در رسانه‌ها و شبکه‌های اجتماعی به منظور دعوت به پیروی از تفکرات آنان
- ✓ ایجاد واگرایی بین حاکمیت و مردم
- ✓ فاصله انداختن بین امنیت ذهنی^۱ با امنیت عینی
- ✓ جلوگیری از محبوبیت یک نظام در سطح بین‌الملل

۱ - به‌طور مثال اگر در یک واحد جغرافیایی «الف» ۲۰ فقره سرقت منزل در روز و در واحد جغرافیایی «ب» ۳۰ فقره اتفاق بیافتد؛ این بدان معنا نیست که احساس امنیت در واحد جغرافیایی «الف» بیشتر از «ب» می‌باشد. در واقع از نظر علمی بین بعد عینی امنیت و بعد ذهنی امنیت رابطه مستقیمی وجود ندارد. ممکن است معکوس باشد؛ که این امر بستگی به مکان اتفاق جرم دارد؛ بنابراین بعد ذهنی امنیت که همان احساس امنیت است باید متناسب با شرایط مردم منطقه درک و اندازه‌گیری شود. با اندازه‌گیری بعد ذهنی و عینی امنیت می‌توانیم مردم و جامعه مخاطب را بشناسیم و برای چالش‌های امنیتی آن برنامه ریزی کنیم

- ✓ سوء استفاده سرویس‌های اطلاعاتی معاند از آنان
- ✓ تشدید اختلاف بین اقوام و مذاهب

روش‌شناسی

در این پژوهش از روش توصیفی-تحلیلی و همبستگی با رویکرد آمیخته است. که با استفاده از روش آماری توصیفی و استنباطی صورت گرفته است. تحقیق حاضر از نظر هدف، کاربردی است و بدین ترتیب محقق به بیش از هر چیز به دنبال دستیابی به یک هدف عملی (دلاور، ۱۳۸۹). و توسعه دانش کاربردی بومی در زمینه موضوع موردنظر است (سرمد و همکاران، ۱۳۸۳). در واقع در این تحقیق، محقق با ترکیب جنبه‌های مثبت تحقیقات کیفی و کمی موضوع موردنظر را مورد مطالعه قرار داده است.

با توجه به تخصصی بودن موضوع تحقیق، جامعه آماری از بین خبرگان نظامی، انتظامی - امنیتی با ویژگی‌های ذیل انتخاب شده‌اند.

دارای سابقه‌ی خدمت در مشاغل راهبردی و یا در جایگاه سرتیپی باشند، در زمینه عنوان موردبررسی در این مقاله، دارای آثار علمی و پژوهشی بوده، به‌عنوان فرمانده و مدیر در ناجا و یا مناطق مرزی در یگان‌های نظامی خدمت کرده باشند. دارای مدرک دکتری یا دانشجوی دکتری (در رشته‌های مدیریت راهبردی نظامی، علوم دفاعی راهبردی و مدیریت راهبردی پدافند غیرعامل، دوره مشترک و مرکب دافوس و یا دور داخلی جنگ دانشگاه امام حسین (ع) را طی نموده) باشند و نهایتاً اینکه نفرات در دسترس و ترکیبی از سازمان‌های مختلف نیروهای مسلح باشند. لذا با توجه به این ویژگی‌ها خصوصاً در دسترس بودن، جامعه آماری ۳۵ نفر انتخاب گردید. از طرفی بعلت محدود بودن جامعه آماری، جامعه نمونه نیز منطبق با جامعه آماری است لذا جامعه نمونه تحقیق همان ۳۵ نفر می‌باشد.

تجزیه و تحلیل داده‌ها و یافته‌های تحقیق

در تحلیلی جداگانه به کمک فن توزیع فراوانی آمار توصیفی و آزمون کای - دو، وضعیت تاثیر هر گویه بر روی امنیت عمومی جامعه با ضریب ۹۵٪ مورد تحلیل واقع گردیده که نتایج آن به شرح زیر است:

جدول ۱: تاثیر گویه ارباب بر امنیت عمومی

سطح معناداری sig	مقدار کا محاسبه شده	میانگین	فراوانی مشاهده شده					گویه ها
			خیلی کم	کم	متوسط	زیاد	خیلی زیاد	
۰/۰۰۰	۱۶,۸	۴,۸	۰	۵	۴	۹	۱۷	تهدید و ارباب در جامعه

جدول بالا بیانگر آن است که جامعه‌آماري تحقیق معتقد هستند یکی از تهدیدات غیر فیزیکی (نرم) تروریسم که می‌تواند امنیت عمومی جامعه را تحت تاثیر خود قرار دهد رعب و وحشت در جامعه است. در واقع از نگاه جامعه‌آماري تحقیق ارعاب و حشت با اطمینان ۹۵ درصد بر امنیت عمومی جامعه نقش‌آفرین است.

جدول ۲: تاثیر گویه تشدید اقوام و مذاهب

سطح معناداری sig	مقدار کا محاسبه شده	میانگین	فراوانی مشاهده شده					گویه ها
			خیلی کم	کم	متوسط	زیاد	خیلی زیاد	
۰/۰۰۰	۱۳,۸۹	۴,۴۲	۰	۰	۲	۱۶	۱۷	تشدید اختلاف بین اقوام و مذاهب

جدول بالا بیانگر آن است که از دید جامعه‌آماري تحقیق تشدید اختلاف بین اقوام و مذاهب یکی از تهدیدات نرم اقدامات تروریستی بر امنیت عمومی جامعه را با ضریب ۹۵ درصد تاثیرگذار و نقش‌آفرین می‌باشد.

جدول ۳: امکان نفوذ و اختلال در مراکز حیاتی از طریق فضای سایبر

سطح معناداری sig	مقدار کا محاسبه شده	میانگین	فراوانی مشاهده شده					گویه ها
			خیلی کم	کم	متوسط	زیاد	خیلی زیاد	
۰,۰۰۰	۱۱,۴۳	۴,۴۲	۰	۱	۲	۱۳	۱۹	امکان نفوذ و اختلال در مراکز حیاتی از طریق فضای سایبر

جدول بالا بیانگر آن است که جامعه‌آماري تحقیق امکان نفوذ و اختلال در مراکز حیاتی از طریق فضای سایبر را یکی از تهدیدات نرم اقدامات تروریستی بر امنیت عمومی جامعه را با ضریب ۹۵ درصد معنادار می‌داند.

جدول ۴: جلوگیری از محبوبیت یک نظام در سطح بین‌الملل

سطح معناداری sig	مقدار کا محاسبه شده	میانگین	فراوانی مشاهده شده					گویه ها
			خیلی کم	کم	متوسط	زیاد	خیلی زیاد	
۰,۰۰۰	۱۱,۴۷	۴,۵۱	۰	۱	۳	۸	۲۳	جلوگیری از محبوبیت یک نظام در سطح بین‌الملل

جدول ۴ نشان می‌دهد که از نگاه جامعه‌آماري تحقیق با اطمینان ۹۵٪ جلوگیری از محبوبیت یک نظام در سطح بین‌الملل یکی از تهدیدات نرم اقدامات تروریستی است که بر امنیت عمومی جامعه معنادار و نقش‌آفرین است.

جدول ۵: فاصله انداختن بین امنیت ذهنی با امنیت عینی

سطح معناداری sig	مقدار کا محاسبه شده	میانگین	فراوانی مشاهده شده					گویه ها
			خیلی کم	کم	متوسط	زیاد	خیلی زیاد	
۰,۰۰۲	۳,۳۵	۳,۵۷	۰	۵	۱۳	۹	۸	فاصله انداختن بین امنیت ذهنی با امنیت عینی

جدول شماره ۵ نشان می‌دهد که از نگاه جامعه‌آماري تحقیق با اطمینان ۹۵٪ فاصله انداختن بین امنیت ذهنی با امنیت عینی یکی از تهدیدات نرم اقدامات تروریستی است که بر امنیت عمومی جامعه معنادار و نقش‌آفرین است.

جدول ۶: ایجاد واگرایی بین حاکمیت و مردم

سطح معناداری sig	مقدار کا محاسبه شده	میانگین	فراوانی مشاهده شده					گویه ها
			خیلی کم	کم	متوسط	زیاد	خیلی زیاد	
۰,۰۰۰	۱۰,۸۲	۴,۳۱	۰	۰	۵	۱۴	۱۶	ایجاد واگرایی بین حاکمیت و مردم

جدول بالا بیانگر آن است که جامعه‌آماري تحقیق ایجاد واگرایی بین حاکمیت و مردم را (یکی از تهدیدات نرم اقدامات تروریستی) بر امنیت عمومی جامعه را با ضریب ۹۵ درصد معنادار می‌داند. جدول ۷: حضور فعال در رسانه‌ها و شبکه‌های اجتماعی به منظور دعوت به پیروی از تفکرات آنان

سطح معناداری sig	مقدار کا محاسبه شده	میانگین	فراوانی مشاهده شده					گویه ها
			خیلی کم	کم	متوسط	زیاد	خیلی زیاد	
۰,۰۰۰	۴,۲۶	۳,۸۲	۰	۲	۸	۱۳	۱۲	حضور فعال در رسانه‌ها و شبکه‌های اجتماعی به منظور دعوت به پیروی از تفکرات آنان

جدول شماره ۷ نشان می‌دهد که از نگاه جامعه‌آماري تحقیق با اطمینان ۹۵٪ حضور فعال در رسانه‌ها و شبکه‌های اجتماعی به منظور دعوت به پیروی از تفکرات آنان یکی از تهدیدات نرم اقدامات تروریستی است که بر امنیت عمومی جامعه معنادار و نقش‌آفرین است.

جدول ۸: سوء استفاده سرویس‌های اطلاعاتی معاند از آنان

سطح معناداری sig	مقدار کا محاسبه شده	میانگین	فراوانی مشاهده شده					گویه ها
			خیلی کم	کم	متوسط	زیاد	خیلی زیاد	
۰,۰۰۰	۱۱,۵۲	۴,۴۵	۰	۰	۰	۱۵	۲۰	سوء استفاده سرویس‌های اطلاعاتی معاند از آنان

سوء استفاده سرویس‌های اطلاعاتی از یکی از تهدیدات گروه‌های تروریستی است که از نگاه جامعه‌آماری بر احساس امنیت عمومی معنادار و نقش‌آفرین می‌باشد.

تعیین میزان همبستگی عوامل تهدیدات غیرفیزیکی با احساس امنیت عمومی:

تاکنون مشخص شد که جامعه آماری تحقیق مشخص کردند که گویه‌های احصاء شده این تحقیق به‌عنوان تهدیدات غیر فیزیکی تروریسم بر امنیت عمومی جامعه اثرگذار هستند لذا به‌جهت تعیین میزان اثرگذاری این تهدیدات بر امنیت عمومی از روش همبستگی پیرسون استفاده می‌شود و برابر با نسبت همبستگی گویه‌ها اولویت‌بندی خواهند شد.

جدول ۹: میزان همبستگی سوء استفاده سرویس‌های اطلاعاتی معاند از گروه‌های تروریستی با احساس امنیت عمومی

		سوء استفاده سرویس‌های اطلاعاتی معاند از آنان		احساس امنیت عمومی
Spearman's rho	سوء استفاده سرویس‌های اطلاعاتی معاند از آنان	Correlation Coefficient	1.000	.913**
		Sig. (2-tailed)	0	.000
		N	35	35

جدول فوق بیانگر این موضوع است که میزان همبستگی بین سوء استفاده سرویس‌های اطلاعاتی معاند از آنان احساس امنیت عمومی مطلوب ۰/۹ می‌باشد. یعنی میزان این همبستگی مثبت، مستقیم و بسیار بالا می‌باشد. (به میزان تغییر نسبی یک متغیر، متغیر دیگری به همان اندازه تغییر هم‌جهت خواهد داشت). بنابراین به‌اندازه‌ای که سرویس‌های اطلاعاتی معاند از گروه‌های تروریستی استفاده نمایند به‌طور نسبی بر احساس امنیت عمومی جامعه مخاطب خود تاثیرگذار هستند.

جدول ۱۰: میزان همبستگی حضور فعال در رسانه‌ها و شبکه‌های اجتماعی به منظور دعوت به پیروی از تفکرات

گروه‌های تروریستی با احساس امنیت عمومی

		حضور فعال در رسانه‌ها و شبکه‌های اجتماعی		احساس امنیت عمومی
Spearman's rho	حضور فعال در رسانه‌ها و شبکه‌های اجتماعی	Correlation Coefficient	1.000	.715**
		Sig. (2-tailed)	0	.000
		N	35	35

جدول فوق بیانگر این موضوع است که میزان همبستگی حضور فعال در رسانه‌ها و شبکه‌های اجتماعی به منظور دعوت به پیروی از تفکرات گروه‌های تروریستی با احساس امنیت عمومی ۰/۷ می‌باشد. یعنی میزان این همبستگی مثبت، مستقیم می‌باشد. بنابراین به‌اندازه‌ای که گروه‌های تروریستی حضور فعال در رسانه‌ها و شبکه‌های اجتماعی به منظور دعوت به پیروی از تفکرات

خود داشته باشند به طور نسبی به میزان قابل قبولی بر احساس امنیت عمومی جامعه مخاطب خود تاثیرگذار هستند.

جدول ۱۱: میزان همبستگی فاصله انداختن بین امنیت ذهنی با امنیت عینی با احساس امنیت عمومی

		فاصله انداختن بین امنیت ذهنی با امنیت عینی		احساس امنیت عمومی
Spearman's rho	فاصله انداختن بین امنیت ذهنی با امنیت عینی	Correlation Coefficient	1.000	.652**
		Sig. (2-tailed)	0	.000
		N	35	35

جدول فوق بیانگر این موضوع است که میزان همبستگی فاصله انداختن بین امنیت ذهنی با امنیت عینی با احساس امنیت عمومی ۰/۶۵ می باشد. یعنی میزان این همبستگی مثبت، مستقیم می باشد. بنابراین به هر اندازه‌ای که گروه‌های تروریستی بتوانند ایجاد فاصله کنند بین امنیت ذهنی با امنیت عینی به طور نسبی به میزان قابل قبولی بر احساس امنیت عمومی جامعه مخاطب خود تاثیرگذار هستند.

جدول ۱۲: میزان همبستگی ایجاد واگرایی بین حاکمیت و مردم با احساس امنیت عمومی

		ایجاد واگرایی بین حاکمیت و مردم		احساس امنیت عمومی
Spearman's rho	ایجاد واگرایی بین حاکمیت و مردم	Correlation Coefficient	1.000	.810**
		Sig. (2-tailed)	0	.000
		N	35	35

جدول فوق بیانگر این موضوع است که میزان همبستگی ایجاد واگرایی بین حاکمیت و مردم با احساس امنیت عمومی ۰/۸ می باشد. یعنی میزان این همبستگی مثبت، مستقیم و خوبی می باشد. بنابراین به اندازه‌ای که گروه‌های تروریستی بتوانند ایجاد واگرایی بین حاکمیت و مردم با احساس امنیت عمومی نمایند به طور نسبی به میزان خوبی بر احساس امنیت عمومی جامعه مخاطب خود تاثیرگذار هستند.

جدول ۱۳: میزان همبستگی جلوگیری از محبوبیت یک نظام در سطح بین الملل با احساس امنیت عمومی

		جلوگیری از محبوبیت یک نظام در سطح بین الملل		احساس امنیت عمومی
Spearman's rho	جلوگیری از محبوبیت یک نظام در سطح بین الملل	Correlation Coefficient	1.000	.935**
		Sig. (2-tailed)	0	.000
		N	35	35

جدول فوق بیانگر این موضوع است که میزان همبستگی جلوگیری از محبوبیت یک نظام در سطح بین‌الملل با احساس امنیت عمومی $0/93$ می‌باشد. یعنی میزان این همبستگی مثبت، مستقیم و قوی است. بنابراین به هر اندازه‌ای که گروه‌های تروریستی بتوانند جلوگیری از محبوبیت یک نظام در سطح بین‌الملل نمایند به‌طور نسبی به همان میزان بر احساس امنیت عمومی جامعه مخاطب خود تاثیرگذار هستند.

جدول ۱۴: میزان همبستگی امکان نفوذ و اختلال در مراکز حیاتی از طریق فضای سایبر با احساس امنیت عمومی

		احساس امنیت عمومی	امکان نفوذ و اختلال در مراکز حیاتی از طریق فضای سایبر
Spearman's rho	امکان نفوذ و اختلال در مراکز حیاتی از طریق فضای سایبر	Correlation Coefficient	1.000
		Sig. (2-tailed)	0
		N	35
		.855**	.000
			35

جدول فوق بیانگر این موضوع است که میزان همبستگی امکان نفوذ و اختلال در مراکز حیاتی از طریق فضای سایبر با احساس امنیت عمومی $0/85$ می‌باشد. یعنی میزان این همبستگی مثبت، مستقیم و بالایی است. بنابراین به اندازه‌ای که گروه‌های تروریستی بتوانند در امکان حیاتی از طریق فضای سایبر نفوذ و اختلال نمایند به‌طور نسبی به میزان بالایی بر احساس امنیت عمومی جامعه مخاطب خود تاثیرگذار هستند.

جدول ۱۵: میزان همبستگی تاثیر تشدید اختلاف اقوام و مذاهب با احساس امنیت عمومی

		احساس امنیت عمومی	تشدید اختلاف اقوام و مذاهب
Spearman's rho	تشدید اختلاف اقوام و مذاهب	Correlation Coefficient	1.000
		Sig. (2-tailed)	0
		N	35
		.855**	.000
			35

جدول فوق بیانگر این موضوع است که میزان همبستگی تشدید اختلاف اقوام و مذاهب با احساس امنیت عمومی با احساس امنیت عمومی $0/85$ می‌باشد. یعنی میزان این همبستگی مثبت، مستقیم و بالایی است. بنابراین به اندازه‌ای که گروه‌های تروریستی بتوانند اختلاف بین اقوام و مذاهب را تشدید نماید، به‌طور نسبی به میزان بالایی بر احساس امنیت عمومی جامعه مخاطب خود تاثیرگذار هستند.

جدول ۱۶: میزان همبستگی تاثیر تهدید و ارباب با احساس امنیت عمومی

		تهدید و ارباب	احساس امنیت عمومی
Spearman's rho	Correlation Coefficient	1.000	.950**
	Sig. (2-tailed)	0	.000
	N	35	35

جدول فوق بیانگر این موضوع است که میزان همبستگی تهدید و ارباب با احساس امنیت عمومی با احساس امنیت عمومی ۰/۹۵ می باشد. یعنی میزان این همبستگی مثبت، مستقیم و بسیار بالا است. بنابراین به اندازه‌ای که گروه‌های تروریستی بتوانند اقدامات روانی و ارباب آور در بین جامعه هدف گسترش دهند، به بطور نسبی به میزان بسیار بالایی بر احساس امنیت عمومی جامعه مخاطب خود تاثیرگذار هستند.

رتبه‌بندی تهدیدهای تروریستی غیر فیزیکی با توجه به میزان همبستگی آنها و با توجه به میزان همبستگی گویه‌ها با احساس امنیت عمومی اولویت بندی تهدیدات غیر فیزیکی تروریسم بر احساس امنیت عمومی برابر جدول زیر می باشد.

جدول ۱۷: اولویت بندی تهدیدات غیر فیزیکی تروریسم موثر بر احساس امنیت عمومی

رتبه	میزان همبستگی	تهدیدات غیر فیزیکی تروریسم
۱	۰,۹۵	تهدید و ارباب
۲	۰,۹۳	جلوگیری از محبوبیت یک نظام در سطح بین‌الملل
۳	۰,۹۱	سوء استفاده سرویس‌های اطلاعاتی معاند از اقدامات گروه‌های تروریستی
۴	۰,۸۵	امکان نفوذ و اختلال در مراکز حیاتی از طریق فضای سایبر
۴	۰,۸۵	تشدید اختلاف اقوام و مذاهب
۵	۰,۸۱	ایجاد واگرایی بین حاکمیت و مردم
۶	۰,۷۱	حضور فعال در رسانه‌ها و شبکه‌های اجتماعی به منظور دعوت به پیروی از تفکرات گروه‌های تروریستی
۷	۰,۶۵	فاصله انداختن بین امنیت ذهنی با امنیت عینی

نتیجه‌گیری و پیشنهاد

الف- نتیجه‌گیری

امروزه حفظ امنیت عمومی از جمله تکالیف اصلی دولت‌ها است و در این راستا در نظام‌های مختلف حقوقی، به دولت‌ها اختیارات لازم اعطا شده است. البته، این اختیارات نامحدود نیستند و باید به گونه‌ای باشند که حقوق و آزادی‌های شهروندان مخدوش نگردد. بنابراین، حفظ امنیت عمومی یک ضرورت عقلی و آشکار است و دستیابی به آن از چنان اهمیتی برخوردار است که نمی‌توان مصلحتی را مهم‌تر از حفظ آن دانست. تجربه نشان داده است قطعاً یکی از مواردی که به امنیت عمومی صدمه می‌زند اقدامات تروریستی که این اقدامات یا سخت‌افزاری که بسیار خشن و خشونت‌آمیز می‌باشد یا نرم‌افزاری هستند که در هر دو صورت امنیت و نظم اجتماعی جامعه مخاطب را تحت تاثیر منفی قرار می‌دهند. نتایج این مقاله ثابت می‌کند که هر دو جنبه تهدیدات فیزیکی و غیر فیزیکی مقوله تروریسم را باید شناخت و متناسب با آن اقدامات مقابله، بایستی برنامه‌ریزی شود. لذا تهدیدات غیر فیزیکی تروریسم که این تحقیق به آنها رسیده است و برنامه خاص خود را جهت مقابله می‌طلبد به تربیت میزان همبستگی و اثرگذاری آنها با احساس امنیت عمومی به شرح ذیل عبارتند از:

- تهدید و ارباب
- جلوگیری از محبوبیت یک نظام در سطح بین‌الملل
- سوء استفاده سرویس‌های اطلاعاتی معاند از اقدامات گروه‌های تروریستی
- امکان نفوذ و اختلال در مراکز حیاتی از طریق فضای سایبر
- تشدید اختلاف اقوام و مذاهب
- ایجاد واگرایی بین حاکمیت و مردم
- حضور فعال در رسانه‌ها و شبکه‌های اجتماعی به منظور دعوت به پیروی از تفکرات گروه‌های تروریستی
- فاصله انداختن بین امنیت ذهنی با امنیت عینی

ب- پیشنهادها

- ۱- به منظور افزایش احساس امنیت عمومی در جامعه نهادهای نظارتی و امنیتی در کشور مانند نیروی انتظامی، قوه قضائیه و غیره طرح و برنامه‌های راهبردی خود را نسبت به مقابله با اقدامات تهدیدات غیر فیزیکی و فیزیکی بصورت توأم آماده نمایند.
- ۲- تشکیل کمیته آسیب‌شناسی برای بررسی چرایی عدم موفقیت قابل قبول مقابله با تروریسم در سطح ملی و بین‌الملل و راه‌های برون‌رفت از وضعیت فعلی.

منابع و مأخذ

الف - منابع فارسی

- دلاور، علی، (۱۳۸۹)، *مبانی نظری و عملی پژوهش در علوم انسانی و اجتماعی*، چاپ سوم، تهران، رشد.
- راپورت، دیوید سی، (۱۳۷۸)، *تروریسم*، گزیده مقالات سیاسی امنیتی، جلد اول، ترجمه پژوهشکده مطالعات راهبردی، چاپ دوم، تهران، پژوهشکده مطالعات راهبردی.
- سرمد، زهره، بازرگان، عباس، حجازی، الهه، (۱۳۸۳)، *روش‌های تحقیق در علوم رفتاری*، تهران، آگاه.
- سلمان خاکسار، عبدالحمید، (۱۳۸۹)، *حکومت، فرد و امنیت*، چاپ اول، تهران، دانشگاه عالی دفاع ملی.
- سلیمی، سیدحسین، (پاییز ۱۳۸۰)، ویژگی‌ها و پیامدهای روانشناختی تهدیدات سلاح‌های کشتار جمعی، *طب نظامی*، شماره ۳(۳).
- شولتز، ریچارد، (۱۳۸۶)، *رویکردهای جدید در مطالعات امنیتی*، ترجمه سید محمدعلی متقی نژاد، چاپ اول، تهران، پژوهشکده مطالعات راهبردی.
- قائد رحمتی، ابراهیم. فعال، سیدال، (۱۳۹۷)، *جریان‌های افراطی و تهدیدهای تروریستی آن‌ها*، چاپ اول، تهران، پژوهشگاه مطالعات اجتماعی ناجا.
- کارگری، نوروز. معرا، نسرین، (تابستان ۱۳۹۷)، روان‌شناسی اقدامات تروریستی: هراس و هراس افکنی، *فصلنامه تحقیقات حقوق خصوصی و کیفری*، دوره چهاردهم، شماره ۳۶.
- گوهری مقدم، ابوذر، (بهار و تابستان ۱۳۹۰)، جهانی‌شدن و تروریسم جدید: ارائه مدلی مفهومی، *دانش سیاسی*، سال هفتم، شماره ۱.
- معاونت سیاسی سازمان عقیدتی سیاسی ناجا، (۱۳۹۰)، *دانستنی‌های سیاسی ویژه جنگ نرم*، چاپ اول، تهران، سازمان عقیدتی سیاسی ناجا.
- مؤمنی، اسکندر، ولی زاده، اکبر، (۱۳۹۳)، *تأملی نظری بر مفهوم امنیت عمومی و امنیت اجتماعی شده شهری*، تهران، هفتمین کنگره انجمن ژئوپلیتیک ایران، دانشگاه خوارزمی.

- نجومی، صابر، ولی زاده، امین، (۱۳۹۰)، تروریسم زمینه‌ها و رویکردهای بین‌المللی، کنفرانس بین‌المللی ائتلاف جهانی علیه تروریسم برای صلح عادلانه.

ب-منابع انگلیسی

- Mickolus, E. F., Sandler, T., & Murdock, J. M. (1989). **International terrorism in the 1980s: A chronology of events**. Iowa State University Press.
- Gilbert, Gullaum, (1989),” **old left, New Right**” , Foreign Affairs, vol: 178, No: 30
- Llinares, A., & Whittaker, R. (2006). **Linguistic analysis of secondary school students’ oral and written production in CLIL contexts: studying social science in English**. Current Research on CLIL, 28.